FILMOVÁ ŘADA

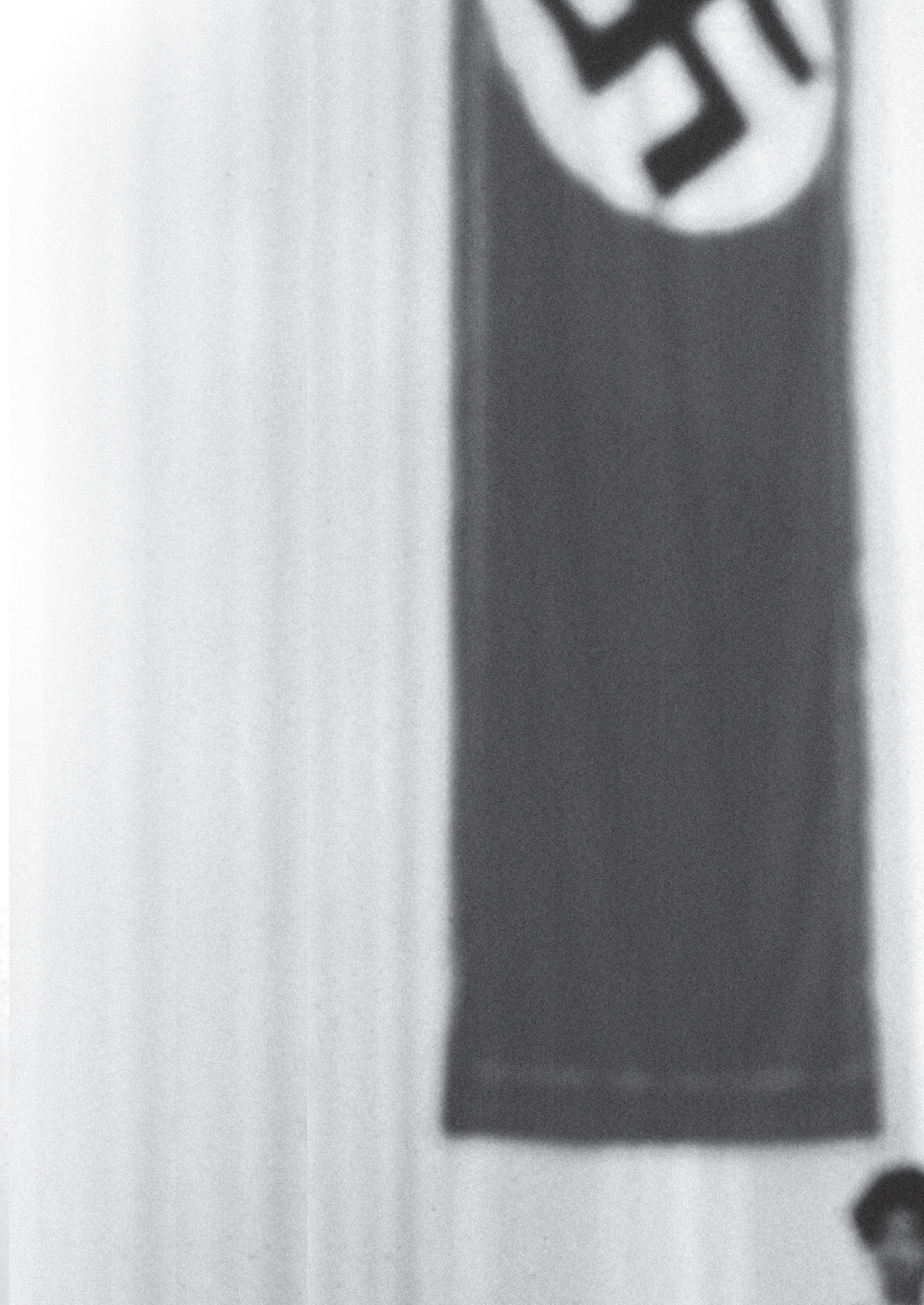
mefisto

Osud herce, pro kterého se hraní stalo životní rolí

KLAUS MANN

FILMOVÁ ŘADA 5

ARGO

mefisto

mefisto

román jedné kariéry

KLAUS MANN

Přeložila Anna Siebenscheinová

Czech edition © Argo, 2018

Originally published under the title MEPHISTO
Copyright © 1981 by Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, Germany
Translation © Anna Siebenscheinová, c/o DILIA, 1962, 2018
Cover design © Jana Vahalíková, 2018
Afterword © Vojtěch Rynda, 2018
Mephisto, 1981 © Miramax/courtesy Everett Collection by allphoto.cz
Cover photo © United Archives GmbH / Alamy Stock Photo

ISBN 978-80-257-2534-4 (váz.)
ISBN 978-80-257-2929-8 (e-kniha)

Věnováno herečce Therese Giehseové

Každý lidský přečin odpustím herci,
žádný hercův přečin neodpustím člověku.

Goethe, Vilém Meister

PŘEDEHRA 1936

„V jednom západoněmeckém průmyslovém středisku odsoudili prý nedávno osm set dělníků, všechny k mnoha letům káznice, a to v jednom jediném procesu."

„Podle mých informací jich bylo jen pět set; více než sto dalších ani nesoudili, nýbrž dali tajně zavraždit pro jejich smýšlení."

„Jsou mzdy opravdu tak hrozně špatné?"

„Mizerné. Přitom stále klesají – a ceny stoupají."

„Výzdoba opery na dnešní večer prý stála šedesát tisíc marek. K tomu přistupuje nejméně ještě čtyřicet tisíc marek jiných výloh – nepočítáme-li ztráty, které utrpěla veřejná pokladna tím, že na pět dní zavřeli operu kvůli přípravám plesu."

„Roztomilá malá oslava narozenin."

„Hnusné je, že se toho musíme účastnit."

Oba mladí cizí diplomaté se s nejlíbeznějším úsměvem uklonili důstojníkovi v parádní uniformě, který se na ně podezřívavě podíval monoklem.

„Je tu všechna vysoká generalita." Teprve když si byli jisti, že parádní uniforma je z doslechu, pokračovali v rozhovoru.

„Všichni však horují pro mír," dodal druhý zlomyslně.

„Jak dlouho ještě?" zeptal se s veselým úsměvem první a pozdravil droboučkou dámu z japonského velvyslanectví, která půvabně cupitala kolem nich, zavěšena do obrovského námořního důstojníka.

„Musíme být připraveni na všecko."

Nějaký pán z ministerstva zahraničí se přidružil k oběma mladým atašé a ti hned začali chválit nádheru a krásu vyzdobeného sálu. „Ano, pan ministerský předseda má takové věci rád," řekl poněkud rozpačitě pán z ministerstva zahraničních věcí. „Ale všechno je velmi vkusné," ujišťovali oba mladí diplomaté téměř jedním dechem. – „Ovšem," odpověděl ještě rozpačitěji pán z Wilhelmstrasse. – „Tak velkolepá slavnost se dnes neuvidí nikde jinde než v Berlíně," řekl ještě jeden z obou cizinců. Pán ze zahraničního ministerstva vteřinku zaváhal, než se odhodlal ke zdvořilému úsměvu.

V rozhovoru nastala přestávka. Všichni tři pánové se rozhlíželi kolem a naslouchali slavnostnímu ruchu. „Báječné," prohodil konečně jeden z obou mladých mužů tiše – tentokrát bez jakéhokoli sarkasmu, nýbrž skutečně ohromen a téměř sklíčen nesmírným přepychem, který ho obklopoval. Třpyt vzduchu prosyceného světly a parfémy byl tak silný, že oslňoval. Mladý muž uctivě, ale nedůvěřivě mžoural do mihotavého lesku. ‚Kde to jen jsem?' pomyslil si – přišel z jedné ze skandinávských zemí. ‚Všechno je tu bezesporu rozkošně a marnotratně vyzdobeno, ale nemohu se zbavit pocitu hrůzy. Rozjařenost těchto skvěle oblečených lidí nevzbuzuje zrovna důvěru. Pohybují se jako loutky – podivně prkenně a hranatě. V jejich zraku něco číhá, jejich oči se nedívají pěkně, v jejich pohledu je mnoho strachu a krutosti. U nás doma se lidé dívají jinak – u nás se dívají vlídněji a přirozeněji. Také se jinak smějí u nás na severu. Smích těchto lidí má v sobě něco posměšného a něco zoufalého, něco drzého, vyzývavého a zároveň něco beznadějného, děsivě smutného. Tak se přece nesměje nikdo, kdo se cítí dobře a je ve své kůži. Tak se přece nesmějí muži a ženy, kteří vedou slušný, rozumný život…'

Velký ples na počest třiačtyřicátých narozenin ministerského předsedy se konal ve všech prostorách opery. Vyšňořené davy se procházely v rozlehlých foyerech, v kuloárech a ve vestibulech. V lóžích, jejichž zábradlí byla ověšena drahocennými přehozy, bouchaly zátky šampaňského; v hledišti, z něhož odstranili řady sedadel, se tančilo. Orchestr, umístěný na vyklizeném jevišti, byl tak početný, jako by měl přednést symfonii alespoň od Richarda Strausse. Hrál však jenom opovážlivou směs vojenských

pochodů a džezové hudby, která byla sice v říši pro svou černošskou zvrhlost na indexu, ale kterou vysoký hodnostář nechtěl postrádat na své slavnosti.

Přišli sem všichni, kdo v této zemi chtěli něco znamenat, nikdo nechyběl – kromě diktátora, jenž se dal omluvit bolením v krku a přetaženými nervy, a kromě několika poněkud plebejských stranických prominentů, kteří nebyli pozváni. Naproti tomu bylo vidět několik císařských a královských princů, mnoho knížat a téměř všechnu vysokou šlechtu; veškerou generalitu branné moci, velmi mnoho vlivných finančníků a představitelů těžkého průmyslu; různé členy diplomatického sboru – ponejvíce zástupce menších nebo velmi vzdálených zemí; několik ministrů, několik slavných herců – blahosklonná slabost jubilantova pro divadlo byla známá –, a dokonce i jednoho básníka, který vypadal velmi dekorativně a mimoto se těšil osobnímu přátelství diktátorovu. Bylo rozesláno přes dva tisíce pozvánek; z toho bylo asi tisíc čestných vstupenek, které opravňovaly k bezplatné účasti na slavnosti; příjemci druhého tisíce pozvánek museli platit vstupné padesát marek za osobu. Tak se uhradila část ohromných výloh – a zbytek připadl k tíži těm poplatníkům, kteří neměli osobní styk s ministerským předsedou, a tedy rozhodně nenáleželi k elitě nové německé společnosti.

„Není to báječná slavnost?“ volala objemná manželka zbrojaře z Porýní na ženu jihoamerického diplomata. „Bavím se znamenitě! Mám tak skvělou náladu a přála bych si, aby všichni lidé v Německu a všude na světě měli také tak skvělou náladu!“

Žena jihoamerického diplomata, která dobře nerozuměla německy a měla dlouhou chvíli, se kysele usmála.

Rozjařená manželka továrníkova byla takovým nedostatkem nadšení zklamána a rozhodla se pokračovat v obchůzce. „Omluvte mě, dušinko!“ řekla něžně a zvedla svou třpytivou vlečku. „Musím pozdravit starou přítelkyni z Kolína – matku našeho intendanta Státní činohry, víte přece, slavného Hendrika Höfgena.“

Tu Jihoameričanka poprvé otevřela ústa a zeptala se: „Who is Henrik Hopfgen?“ – což ženu továrníka přimělo k lehkému výkřiku: „Jakže? Vy neznáte našeho Höfgena? Höfgen, nejdražší – ne Hopfgen! A Hendrik, ne Henrik – velmi si zakládá na tomto malém ‚d‘!“

Přitom už spěchala k distingované starší dámě, která důstojně procházela sály, zavěšena do básníka a vůdcova přítele. „Drahá paní Bello! To je věčnost, co jsme se neviděly! Jak se vám daří, drahoušku? Zasteskne se vám někdy po našem Kolíně? Ale máte tu ovšem tak skvělou pozici! A jak se daří slečně Josy, tomu rozkošnému dítěti? Ale především: Co dělá Hendrik – váš slavný syn? Bože, čím vším se stal! Má skoro takové postavení jako ministr! Ach, drahá paní Bello, my všichni v Kolíně toužíme po vás a po vašich nádherných dětech!“

Ve skutečnosti se milionářka o paní Bellu Höfgenovou, dokud ještě žila v Kolíně nad Rýnem a dokud její syn neudělal tuto velkou kariéru, nikdy nestarala. Obě dámy se znaly jen povrchně, paní Bella nebyla nikdy pozvána do továrníkovy vily. Teď však veselá a cituplná bohačka vůbec nechtěla pustit ruku ženy, jejíhož syna počítali k blízkým přátelům ministerského předsedy.

Paní Bella se blahosklonně usmívala. Byla oblečena velice prostě, ale nikoli bez jakési počestné koketérie; na jejích černých, hladce splývajících hedvábných šatech svítila bílá orchidej. Šedivé, hladce učesané vlasy pikantně kontrastovaly s její ještě značně mladistvou tváří, upravenou s vybranou pečlivostí. Velkýma, zelenomodrýma očima hleděla s rezervovanou, zamyšlenou laskavostí na povídavou dámu, která vděčila za svůj nádherný náhrdelník, dlouhé náušnice, pařížskou toaletu a všechen svůj lesk horlivým německým válečným přípravám.

„Nemohu si naříkat, daří se nám všem docela dobře,“ řekla s hrdou skromností paní Höfgenová. „Josy se zasnoubila s mladým hrabětem Donnersbergem. Hendrik je trochu přepracovaný, má šíleně práce.“

„To si mohu myslet,“ řekla továrnice plna úcty.

„Smím vám představit našeho přítele Cäsara von Mucka?“ zeptala se paní Bella.

Básník se sklonil k ošperkované ruce bohaté dámy, která ihned zase začala švitořit. „Nesmírně zajímavé, opravdu mě velice těší, hned jsem vás poznala podle fotografií. Vaše drama Tannenberg jsem s obdivem viděla v Kolíně, bylo to velmi pěkné představení, ovšem bez takových vynikajících výkonů, na jaké jste teď zvyklí v Berlíně, ale opravdu bylo docela slušné, bezesporu velmi pozoruhodné. A vy, pane státní rado, jste mezitím vykonal tak

velkolepou cestu, kdekdo mluví o vašem cestopise, obstarám si jej v nejbližších dnech."

„Viděl jsem v cizině mnoho krásného a mnoho ošklivého," řekl básník prostě. „Nejezdil jsem ovšem zeměmi toliko jako divák a turista, nýbrž spíš jako aktivní činitel a učitel. Mám za to, že se mi podařilo získat tam venku nové přátele našemu novému Německu." Ocelově modrýma očima, jejichž pronikavou a ohnivou čistotu velebilo mnoho fejetonů, odhadoval skvělé šperky porýnské krajanky. ‚Mohl bych bydlet v její vile, až budu mít příště v Kolíně přednášku nebo premiéru,' pomyslil si a pokračoval: „Nám, kteří máme takový smysl pro pravdu, je nepochopitelné, kolik lží, kolik zlomyslných nedorozumění koluje tam venku ve světě o naší říši."

Jeho tvář byla taková, že ji každý reportér líčil jako vyřezávanou ze dřeva: zbrázděné čelo, ocelové oči pod světlým obočím a semknutá ústa, mluvící s lehkým saským přízvukem. Na zbrojařku udělaly hluboký dojem jak jeho zjev, tak i ušlechtilá řeč. „Ach," podívala se na něj zasněně. „Až jednou přijedete do Kolína, musíte nás určitě navštívit!"

Státní rada Cäsar von Muck, prezident Akademie umění a autor všude hraného dramatu Tannenberg, se rytířsky uklonil: „Bude mi to opravdovou radostí, milostivá paní." Přitom si dokonce položil ruku na srdce.

Průmyslnice jím byla nadšena. „Jak bude skvělé naslouchat vám celý večer, Excelence!" zvolala. „Co jste všechno prožil! Nebyl jste už také intendantem Státních divadel?"

Oba dva, jak distingovaná paní Bella, tak i autor tragédie Tannenberg, pocítili netaktnost této otázky. Proto také básník odpověděl jen úsečně a poněkud břitce: „Zajisté."

Bohatá Kolíňanka nic nepozorovala. Naopak udělala ještě naprosto nevhodný žertík: „Nežárlíte teď trošičku na našeho Hendrika, svého nástupce, pane státní rado?" A zahrozila prstem. Paní Bella nevěděla, kam se má podívat.

Cäsar von Muck však dokázal, že je světa znalý a má převahu v takové míře, že to hraničilo se šlechetností. Jeho ostře řezaným obličejem přelétl úsměv, který byl pouze v nejprvnějších počátcích poněkud zahořklý, potom však zdobromyslněl, zjihl a zmoudřel. „Odevzdal jsem toto těžké břímě rád, ze srdce rád,

svému příteli Höfgenovi, který je nad jiné povolán je nést.“ Hlas se mu zachvěl; byl uchvácen vlastní velkomyslností a krásou svého smýšlení.

Paní Bella, matka nynějšího intendanta, se zatvářila dojatě; životní družka krále kanónů však byla tak vzrušena ušlechtilým a majestátním postojem slavného dramatika, že se málem rozplakala. Statečně se přemáhajíc spolkla slzy, letmo si otřela oči hedvábným kapesníčkem a viditelným škubnutím těla setřásla povznesenou náladu. Zvítězila v ní typicky rýnská veselost; rozzářeně se rozhlédla kolem dokola a zajásala: „Není to báječná slavnost?“

Byla to opravdu báječná slavnost, o tom nebylo pochyb. Jak se všechno třpytilo, jak všechno vonělo a šumělo! Nebylo možno rozeznat, co vydává oslnivější záři, zda drahokamy nebo řádové hvězdy. Marnotratné světlo lustrů si zahrávalo a tančilo na obnažených bílých zádech a na krásně nalíčených tvářích dam; na tučných šíjích, naškrobených náprsenkách a oprýmkovaných uniformách tělnatých pánů; na zpocených obličejích lokajů, kteří nabízeli občerstvení. Voněly květiny, vkusně uspořádané a rozmístěné po celé budově; voněly pařížské parfémy německých žen; voněly doutníky průmyslníků a pomády štíhlých jinochů v slušivě přiléhavých esesáckých uniformách; voněli princové a princezny, šéfové tajné státní policie, redaktoři, filmové hvězdy, univerzitní profesoři, za stávající katedru nauky o rasách nebo vojenské vědy, vonělo i těch několik židovských bankéřů, jejichž bohatství a mezinárodní styky byly tak mocné, že jim umožnily účast na tomto exkluzivním podniku. Rozprašovala se oblaka umělých vůní, jako by se pořadatelé báli, aby tu nebylo cítit jiné aroma – mdlý, nasládlý zápach krve, který sice jinak byl v oblibě a vanul celou zemí, ale za nějž se přece jen trochu styděli při takovéto vybrané příležitosti a v přítomnosti cizích diplomatů.

„Neuvěřitelné, co si ten tlusťoch všechno dovolí!“ pronesl nějaký vysoký hodnostář branné moci k svému kolegovi.

„Pokud si to dáme líbit,“ řekl druhý. Zatvářili se rozjařeně, neboť je právě fotografovali.

„Lotta prý má róbu, která stála tři tisíce marek,“ vyprávěla filmová herečka princi z rodu Hohenzollernů, s nímž tančila. Lotta byla manželka mocipána se spoustou titulů, který se dal o svých